

УДК 159.953.5

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3\(37\)-983-992](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3(37)-983-992)

Сокальська Наталія Леонтіївна викладач фахового коледжу, Черкаська медична академія, вул. Хрещатик, 215, м. Черкаси, <https://orcid.org/0009-0002-9377-3696>

Кривоніс Тамара Григорівна доктор медичних наук, доцент, доцент кафедри психіатрії, наркології, загальної та медичної психології ФПО, Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова, вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0001-6060-7152>

Грек Олена Миколаївна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики практичної психології, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0002-7925-0939>

Полілуєва Інга Володимирівна кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту, Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженко, вул. Київська, 24, м. Глухів, <https://orcid.org/0000-0003-3673-5212>

Салдан Світлана Олександрівна кандидат мистецтвознавства, доцент, виконуюча обов'язки завідувача кафедри музичного мистецтва, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Валова, 18, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0003-2877-9282>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті досліджуються актуальні проблеми дистанційного навчання: психологічний аспект. Зазначено, що практика застосування дистанційного навчання і його перспективи у світлі подій останнього часу стали однією з найбільш актуальних проблем для сфери освіти й усіх тих, хто так чи інакше в неї залучений. Суспільство опинилося в ситуації прискореного і частково спонтанного пошуку нових способів і практик взаємодії. Хоча, потрібно відзначити, що сили, які набирають тенденції соціокультурної трансформації повсякденних комунікативних практик стали орієнтиром в даній ситуації. Визначено, що сучасна дистанційна освіта – це складна розгалужена система передачі даних та знань мережею Інтернет з використанням

різних засобів і технологій, що сприяє отриманню студентами необхідної інформації для використання у практичній діяльності. Обґрунтовано, що дистанційна освіта має ряд характерних особливостей, які роблять її особливо перспективною в реаліях існування сучасного українського суспільства. Сюди можна віднести: адаптивність та гнучкість до потреб та можливостей студентів; модульність побудови навчальних програм; специфічну роль викладача-тьютора; індивідуально спрямовані форми контролю знань студентів; використання комунікативних та високотехнологічних способів викладацько-студентської взаємодії; використання спеціалізованих програм та технічних засобів навчання. Акцентовано увагу на тому, що ефективність дистанційного навчання залежить від організації та методичної якості використовуваних матеріалів, і навіть майстерності педагогів, що беруть участь в процесі дистанційного навчання. Виокремлено та охарактеризовано актуальні проблеми дистанційного навчання в умовах сьогодення. Зроблено висновок, що незважаючи на перераховані недоліки, технології дистанційного навчання є потужним засобом навчання. Для того, щоб підвищити ефективність використання нових інформаційних технологій в освіті, необхідно створити певну систему, яка дозволяє по-іншому розуміти природу навчання, роль викладача і студентів у цьому процесі, взаємовідносини між викладачем і студентом.

Ключові слова: дистанційне навчання, особистість, психологічні аспекти, переваги, проблеми.

Sokalska Natalia Leontiivna Teacher, Professional College Medical Academy in Cherkasy, Khreshchatyk St., 215, Cherkasy, <https://orcid.org/0009-0002-9377-3696>

Kryvonis Tamara Hryhorivna Doctor of Medical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychiatric, Narcology, General and Medical Psychology, Natoinal Pirogov Memorial Medical University, Pirogova St., 56, Vinnytsya, <https://orcid.org/0000-0001-6060-7152>

Hrek Olena Mykolaivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Practice of Practical Psychology, South Ukrainian National Pedagogical University Named after K. D. Ushynsky, Staroportofrankivska St., 26, Odesa, <https://orcid.org/0000-0002-7925-0939>

Poliluieva Inha Volodymyrivna Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer of the Department of Pedagogy, Psychology, Social Work and Management, Hlukhiv National Pedagogical University named after O. Dovzhenko, Kyivska St., 24, Hlukhiv, <https://orcid.org/0000-0003-3673-5212>

Saldan Svitlana Oleksandrivna Candidate of Art History, Associate Professor, Acting Deputy Head of the Department of Musical Art, Ivan Franko Lviv National University, Valova St., 18, Lviv, <https://orcid.org/0000-0003-2877-9282>

CURRENT ISSUES OF DISTANCE LEARNING: PSYCHOLOGICAL ASPECT

Abstract. The article examines the current problems of distance learning from the point of view of psychology. It is noted that the practice of using distance learning and its prospects in the light of recent events have become one of the most pressing problems for the field of education and all those who are involved in it in one way or another. Society has found itself in a situation of accelerated and partially spontaneous search for new ways and practices of interaction. However, it should be noted that the growing trends of socio-cultural transformation of everyday communication practices have become a guideline in this situation. It is determined that modern distance education is a complex branched system of data and knowledge transfer via the Internet using various means and technologies, which helps students to obtain the necessary information for use in practical activities. It is substantiated that distance education has a number of characteristic features which make it particularly promising in the realities of modern Ukrainian society. These include: adaptability and flexibility to the needs and capabilities of students; modularity of curriculum design; specific role of the tutor; individually targeted forms of student knowledge control; use of communicative and high-tech methods of teacher-student interaction; use of specialized programs and technical learning tools. The author emphasizes that the effectiveness of distance learning depends on the organization and methodological quality of the materials used, and even the skills of teachers involved in the distance learning process. The author identifies and characterizes the current problems of distance learning in today's conditions. It is concluded that despite these shortcomings, distance learning technologies are a powerful means of learning. In order to increase the efficiency of the use of new information technologies in education, it is necessary to create a certain system that allows a different understanding of the nature of learning, the role of the teacher and students in this process, and the relationship between the teacher and the student.

Keywords: distance learning, personality, psychological aspects, advantages, problems.

Постановка проблеми. Останні події у світі та в Україні – пандемія коронавірусу COVID-19, що розпочалася у 2020 році, масштабне вторгнення Російської Федерації та окупація південно-східних територій нашої країни у 2022 році – спричинили процеси змін у системі вищої освіти. Дистанційне навчання активно впроваджується і почало відігравати суттєву роль в організації освітнього процесу для подальшої підготовки компетентного

фахівця. І хоча сьогодні ця форма навчання є однією із пріоритетних напрямів реформування та стратегічного розвитку системи освіти в Україні, її запровадження породило низку нагальних проблем у вищій освіті.

З одного боку, можна стверджувати, що дистанційне навчання є вимогою сучасності, оскільки ця форма навчання дозволила не переривати навчальний процес і продовжувати провадити освітні послуги. Саме дистанційна освіта послужила трампліном для зміни організаційних підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців; уточнення методологічних основ галузей науки, дидактичні проєкції яких складають зміст вищої освіти; прийняття інноваційних рішень щодо розробки та адаптації навчальних програм і курсів для організації взаємодії між викладачами та студентами в системі онлайн-навчання; розширення та створення навчальних платформ за допомогою телекомунікаційних технологій, наприклад: розширювати та створювати навчальні платформи за допомогою телекомунікаційних технологій, зокрема Інтернету; створювати нові навчальні середовища; надавати нові навчальні можливості для студентів та викладачів.

З іншого боку швидка зміна форми навчання та пристосування до неї за короткий проміжок часу призвело до певного психологічного дискомфорту та виходу із «зони комфорту», адже це не завжди позитивно впливає на особистість, а інколи призводить до формування у неї деструктивних звичок та характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив визначити, що останнім часом дослідження всього, що пов'язане з дистанційним навчанням набуває неабиякої популярності як серед вітчизняних, так і серед закордонних науковців.

Так, наприклад, концептуальні педагогічні положення про дистанційне навчання розроблялися Є. Полат, П. Стефаненко, А. Хуторським.

Основні вимоги до впровадження дистанційної освіти були було розкрито у працях М. Карпенко та Є. Рибалко.

Психологи також активно займалися питаннями впровадження дистанційної освіти. Є. Підчасовий виявляв психологічні особливості побудови освітнього процесу із застосуванням дистанційних технологій. Л. Боремчук та Т. Варзар аналізували психолого-педагогічні особливості проєктування віртуально-освітнього середовища. Науковець М. Смульсон акцентував свою увагу на психологічних засадах дистанційного навчання.

Попри значний інтерес та напрацювання з проблематики дистанційного навчання відсутні роботи в яких би досліджувався психологічний аспект актуальних проблем дистанційного навчання.

Метою статті є визначення актуальних проблем дистанційного навчання з позиції психології.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання відкриває нові горизонти для вищої освіти і дозволяє вирішити одне з найважливіших

соціальних завдань: забезпечення рівних прав для всіх у сучасному освітньому просторі. Дистанційна освіта має інтегрувати психолого-педагогічні, комп'ютерні та телекомунікаційні технології, які відповідають рівню розвитку та можливостям ефективної взаємодії при створенні дистанційного навчального середовища. Однак нинішній рівень розвитку дистанційної освіти не лише в Україні, а й у світі ще не відповідає вимогам сучасної освіти, а навчальні заклади, які її надають, потребують державної допомоги, координації зусиль та наукового супроводу.

У розвитку дистанційного навчання в Україні деякі дослідники виокремлюють два етапи: початковий та сучасний. Перший тривав з 1990 до 1998 рр. і був ознаменований розробкою та запровадженням концепції гнучкого дистанційного навчання на основі глобальних комп'ютерних комунікацій, тобто використанням інформаційних і комунікативних технологій у навчанні; створенням комп'ютерних телекомунікаційних лабораторій; розробкою дистанційних навчальних програм та курсів; технологічним і методологічним забезпеченням дистанційного навчання. На другому етапі, який розпочався 1999 р. і триває досі, інтелектуальні інформаційні технології використовуються для підтримки безперервного навчання: створюються інформаційно-навчальні середовища, віртуальні лабораторії, мультимедіа-технології, віртуальні товариства [1, с. 31-32].

Стрімкий розвиток дистанційного навчання сприяє модернізації сучасної системи освіти загалом. Сучасна дистанційна освіта – це складна розгалужена система передачі даних та знань мережею Інтернет з використанням різних засобів і технологій, що сприяє отриманню студентами необхідної інформації для використання у практичній діяльності [1, с. 121].

В Законі України «Про вищу освіту» зазначається, що дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Дистанційне навчання – це інноваційне навчання. Воно було доступно нам вже тоді, коли виникли персональні комп'ютери та Інтернет – поширення «швидкого Інтернету» дало можливість використовувати аудіо- і відеотрансляції, аудіо- і відео-конференції, інтернет-конференції, інтернет-трансляції [3; 4].

В. Прибилова вважає, що дистанційна освіта – це відкрита система навчання, що передбачає активне спілкування між викладачем і студентом за допомогою сучасних технологій та мультимедіа. Ця форма навчання дає свободу вибору місця, часу та темпу навчання, завдяки Інтернету, який охоплює широкі шари суспільства та стає важливим фактором його розвитку. Науковиця зауважує, що дистанційне навчання не є антагоністичним щодо

очної та заочної форм навчання. Воно природно інтегрується в ці системи, доповнюючи й розвиваючи їх, що сприяє створенню мобільного навчального середовища. На думку дослідниці, досконаліша форма дистанційного навчання – це навчання на основі використання всесвітніх і локальних комп'ютерних мереж (Internet). Вона використовує переваги, що притаманні традиційним формам навчання, звільняючись від їхніх недоліків. Дистанційне навчання через Інтернет забезпечує постійний контакт та інтенсивний обмін інформацією між слухачем та викладачем (тьютором), хоча фізично їх можуть розділяти тисячі кілометрів. Інша перевага такої форми навчання – гнучкість, що дає змогу слухачеві самостійно планувати заняття, не відриваючись від роботи або ж не залишаючи свого місця проживання.

Аналіз наукових доробків дозволив визначити, що більшість науковців досліджували переваги дистанційного навчання.

Колектив авторів зазначив, що дистанційна освіта має ряд характерних особливостей, які роблять її особливо перспективною в реаліях існування сучасного українського суспільства. Сюди можна віднести: адаптивність та гнучкість до потреб та можливостей студентів; модульність побудови навчальних програм; специфічну роль викладача-тьютора; індивідуально спрямовані форми контролю знань студентів; використання комунікативних та високотехнологічних способів викладацько-студентської взаємодії; використання спеціалізованих програм та технічних засобів навчання [6].

Б. Піонтковський-Вихватень [7, с. 218] вважає, що перевагами та особливостями дистанційної освіти є:

- ✓ підвищена відвідуваність заходів за рахунок онлайн-учасників і переглядів записів;
- ✓ залученість тих учасників, хто не може бути присутнім на заняттях в силу браку часу або географічної віддаленості;
- ✓ можливість доступу до електронних матеріалів і відеозаписів після лекції;
- ✓ залученість нових слухачів, надання їм можливості в будь-який вільний час приєднатися до онлайн заняття;
- ✓ доступність і економічність освіти для всіх категорій громадян, в тому
- ✓ числі соціально незахищених та мало мобільних;
- ✓ можливість вибору індивідуального змісту навчання, а також ефективність і результативність навчання;
- ✓ можливість вибору індивідуального темпу засвоєння знань;
- ✓ стимулювання самостійної пізнавальної діяльності учня.

О. Верголяс та М. Верголяс [2, с. 122] також виділили ряд переваг дистанційного навчання, а саме:

- дистанційна освіта формує глобальний (національний, регіональний, міський, локальний), принципово новий освітній простір;

- можливість займатися в зручний для себе час у зручному місці й темпі,
- нерегламентований відрізок часу для освоєння дисципліни;
- якщо людина працює, то вона може навчатися паралельно із професійною діяльністю навчання, тобто без відриву від виробництва;
- можливість звертання до багатьох джерел навчальної інформації (електронних бібліотек, банків даних, баз знань тощо);
- сконцентроване подання навчальної інформації та мультимедійний доступ до неї підвищує ефективність засвоєння матеріалу;
- рівні можливості одержання освіти – незалежно від місця проживання, стану здоров'я, елітарності й матеріальної забезпеченості студента;
- дистанційне навчання допомагає оминати психологічні бар'єри, пов'язані з комунікативними якостями людини (наприклад, соромливістю, страхом публічних виступів та ін.);
- дистанційне навчання розширює та оновлює роль викладача, який повинен координувати пізнавальний процес, постійно вдосконалювати свої курси, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій;
- дистанційна освіта позитивно впливає на студента, збільшуючи його творчий та інтелектуальний потенціал за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, уміння володіти комп'ютерною технікою і самостійно приймати відповідальні рішення;

Попри перелічені переваги дистанційної освіти незначна кількість науковців займалася визначенням актуальних проблем дистанційного навчання.

Д. Ядро́ва, І. Пана́сюк до недоліків дистанційного навчання віднесли [8, с. 52]:

1. Недоступність кожному.
2. Великий обсяг матеріалів в Інтернеті, через що дуже важко знайти вірну інформацію.
3. Відсутність живого контакту.
4. Вимагає високого рівня самоконтролю та самоорганізації – результат залежить тільки від ваших зусиль.
5. При онлайн-навчанні часто виникають труднощі з контролем знань.

О. Зінченко [9, с. 72-73] виділяє низку проблем реалізації дистанційного навчання в умовах вищої школи:

- 1) відсутність особистого спілкування між суб'єктами освіти, що заважає ефективній соціалізації;
- 2) низька навчальна мотивація здобувачів;
- 3) проблеми практичної підготовки студентів;
- 4) технічні проблеми – доступ до інтернету, наявність комп'ютерного і програмного забезпечення;

5) необхідність фінансових витрат для початкової організації дистанційної освіти.

Ми вважаємо, що до актуальних проблем дистанційного навчання в умовах сьогодення доречно віднести:

- Планування навчальної діяльності без врахування індивідуальних й вікових особливостей учасників освітнього процесу. Кожний студент має свої індивідуальні особливості розвитку пізнавальних процесів, що більшість викладачів не враховують під час дистанційного навчання.

- Технічні проблеми. Студенти не завжди мають доступ до відвідування занять онлайн. Причиною цього може бути відсутність електроенергії або стабільної мережі Інтернет.

- Проблеми з психічним здоров'ям, при яких здобувачі освіти відчують відсутність живого спілкування, неможливість повторити пропущені практичні уроки, значне збільшення кількості завдань, брак часу для виконання завдань.

- Неможливість індивідуального консультування студентів, що збільшує час на листування зі студентами, оскільки онлайн-курси дають більш детальний опис домашнього завдання, ніж зазвичай у аудиторії.

- Відсутність прямих контактів викладач-студент: під час дистанційного навчання деякі форми обходяться без прямого контакту між викладачем і студентом, наприклад, деякі викладачі використовують відео-лекції або текстові матеріали, а тестовий контроль як перевірку засвоєння знань, що може призвести до психічного дискомфорту та почуттів студентів, які взаємодіють лише з інформаційною системою, а не з живою людиною.

- Необхідна внутрішня мотивація до навчання та сувора самодисципліна для вирішення цієї проблеми, адже в процесі дистанційного навчання, немає можливості за кожним студентом закріпити викладач-«вихователя», який допоможе йому навчатися, тримаючи під контролем важливі терміни та мотивувати студента до навчання.

- Проблема аутентифікації та ідентифікації користувача, не завжди можна визначити, чи виконав студент завдання чи пройшов тест, особливо при асинхронному навчанні.

- Недостатні практичні навички як викладачів, так і студентів для роботи з сучасними платформами дистанційного навчання.

- Відсутнє «емоційне забарвлення» процесу передачі знань, що є сильною стороною більшості кваліфікованих викладачів традиційної освіти.

- Відсутній розвиток комунікативних навичок, активованих особистим контактом.

- Відсутність соціальної взаємодії, навчання стає більш індивідуальним.

- Фрустрація освітніх потреб особистості (соціальна дезадаптованість та психологічна нестійкість в дискурсі сучасних реалій життя).

- Образ «Я»-особистості характеризується менш позитивним ставленням до себе.
- Фрагментарність і роздрібненість інформації призводить до збільшення когнітивного навантаження на її сприйняття.
- Під час тривалої роботи за комп'ютером на студентів починає впливати «інформаційний шум».

Попри всі перераховані вище недоліки дистанційного навчання найголовнішою проблемою на нашу думку є те, що при такому навчанні як у студентів так і у викладачів починає формуватися така негативні психологічна звичка як «прокрастинація», що призводить до деструктивних наслідків.

Висновки. Отже, незважаючи на перераховані недоліки, технології дистанційного навчання є потужним засобом навчання. Для того, щоб підвищити ефективність використання нових інформаційних технологій в освіті, необхідно створити певну систему, яка дозволяє по-іншому розуміти природу навчання, роль викладача і студентів у цьому процесі, взаємовідносини між викладачем і студентом та обладнання робочого місця викладача і студента. Дистанційна освіта створює простір для ефективної взаємодії між викладачами та студентами і дозволяє ефективно розвивати та управляти змінами, пов'язаними зі світовими тенденціями. Однак, якщо не враховувати психологічний контекст системи дистанційної освіти, її ефективність буде значно знижена. Важливо створити комплекс психологічних умов, які можуть зробити процес надання та отримання дистанційних освітніх послуг продуктивним з точки зору взаємодії «студент-викладач».

Література:

1. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Проблеми сучасної освіти. 2017. №4. С. 27-36.
2. Верголяс О. О., Верголяс М. Р. Позитивні аспекти дистанційного навчання у студентів. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 12 травня 2021 р. Київ, 2021. С. 120-123. URL: https://www.researchgate.net/publication/362774349_POZITIVNI_ASPEKTI_DISTANCIJNOGO_NAVCANNA_STUDENTIV
3. Про вищу освіту: Закон України від 01. 07. 2014 р. №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Ovcharuk, V., Maksymchuk, B., Ovcharuk, V., Khomenko, O., Khomenko, S., Yevtushenko, Y., Rybalko, P., Pustovit, H., Myronenko, N., Syvokhop, Y., Sheian, M., Matviichuk, T., Solovyov, V., & Maksymchuk, I. (2021). Forming Competency in Health Promotion in Technical Specialists Using Physical Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (3). Retrieved from <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/2669>
5. Komogorova, M., Maksymchuk, B., Bernatska, O., Lukianchuk, S., Gerasymova, I., Popova, O., Matviichuk, T., Solovyov, V., Kalashnik, N., Davydenko, H., Stoliarenko, O., Stoliarenko, O., & Maksymchuk, I. (2021). Pedagogical Consolidation of Pupil-Athletes Knowledge of Humanities. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (1). <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1/367>

6. Технологія створення дистанційного курсу. Биков В.Ю. та ін.; за ред. В.Ю. Бикова, В.М. Кухаренко. Київ: Міленіум. 2008. 324 с.

7. Піонтовський-Вихватень Б. О. Психолого-педагогічні аспекти дистанційної освіти. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 12 травня 2021 р. Київ, 2021. С. 218-221.

8. Ядро́ва Д. А., Пана́сюк І. В. Вплив дистанційного навчання на емоційний та психічний стан учнів і студентів. Сучасні електромеханічні та інформаційні системи: монографія. Київ: КНУТД, 2021. С. 50-60.

9. Зінченко О. Психологічні умови ефективності дистанційного навчання під час війни. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. Випуск 13. С. 71-77.

References:

1. Prybylova V. M. (2017). Problemy ta perevahy dystantsiinoho navchannia u vyshchych navchalnykh zakladakh Ukrainy [Problems and advantages of distance learning in Ukrainian higher education institutions]. *Problemy suchasnoi osvity – Problems of modern education*, 4, 27-36.

2. Verholias O. O., Verholias M. R. (2021). Pozytyvni aspekty dystantsiinoho navchannia u studentiv [Positive aspects of distance learning for students]. *Dystantsiina osvita v Ukraini: innovatsiini, normatyvno-pravovi, pedahohichni aspekty – Distance education in Ukraine: innovative, regulatory and pedagogical aspects*: materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, m. Kyiv. URL: https://www.researchgate.net/publication/362774349_POZITIVNI_ASPEKTI_DISTANCIJNOGO_NAVCANNA_STUDENTIV

3. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01. 07. 2014 r. №1556-VII [About higher education: Law of Ukraine of July 01, 2014, № 1556-VII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

4. Ovcharuk, V., Maksymchuk, B., Ovcharuk, V., Khomenko, O., Khomenko, S., Yevtushenko, Y., Rybalko, P., Pustovit, H., Myronenko, N., Syvokhop, Y., Sheian, M., Matviichuk, T., Solovyov, V., & Maksymchuk, I. (2021). Forming Competency in Health Promotion in Technical Specialists Using Physical Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (3). Retrieved from <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/2669>

5. Komogorova, M., Maksymchuk, B., Bernatska, O., Lukianchuk, S., Gerasymova, I., Popova, O., Matviichuk, T., Solovyov, V., Kalashnik, N., Davydenko, H., Stoliarenko, O., Stoliarenko, O., & Maksymchuk, I. (2021). Pedagogical Consolidation of Pupil-Athletes Knowledge of Humanities. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (1). <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1/367>

6. Tekhnolohiia stvorennia dystantsiinoho kursu [Technology for creating a distance course] (2008). Bykov V.Iu. ta in.; za red. V.Iu. Bykova, V.M. Kukhareno. Kyiv: Milenium.

7. Piontkovskyi-Vykhvaten B. O. (2021). Psykholoho-pedahohichni aspekty dystantsiinoi osvity [Psychological and pedagogical aspects of distance education]. *Dystantsiina osvita v Ukraini: innovatsiini, normatyvno-pravovi, pedahohichni aspekty – Distance education in Ukraine: innovative, regulatory and pedagogical aspects*: materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, m. Kyiv.

8. Iadrova D. A., Panasiuk I. V. (2021). Vplyv dystantsiinoho navchannia na emotsiinyi ta psykhichniy stan uchniv i studentiv [The impact of distance learning on the emotional and mental state of students and teachers]. *Suchasni elektromekhanichni ta informatsiini systemy: monohrafiia*. Kyiv: KNUTD, 2021. PP. 50-60.

9. Zinchenko O. (2022). Psykholohichni umovy efektyvnosti dystantsiinoho navchannia pid chas viiny [Psychological conditions of the effectiveness of distance learning during the war]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia psykholohichni nauky – Bulletin of Lviv University. Series of psychological sciences*, Vypusk 13, 71-77.